

DLM 2002 – järjekordne teetähis digitaalses asjaajamises ja arhiivinduses

■ 7.–8. mail k.a. toimus Barcelonas arvult kolmas DLM-foorum,¹ kus Eestist osalesid Tiit Arumäe, Toivo Jullinen, Indrek Kuuben, Leeni Langebraun ja Pille Noodapera Rahvusarhiivist ning Ülle Laur Riigikantseleist.

Mis eesmärkidel vastav üritus on ellu kutsutud ja mida see tähendab nii rahvusvahelises mõõtmes kui ka Eestile kitsamalt? Esitatud küsimustele on siin püütud lühidas vormis vastuseid leida, et aidata Tuna lugejail orienteeruda asjaajamise ja arhiivinduse päevaprobleemides.

Kaasajal on rahvusvahelise arhiivinduse peaülesanne õiguslike, organisatsiooniliste ja tehniline aluste loomine, et tagada kirjaliku mälu säilimine ka arvutiajastul. Nn. digitaalväljakutse – kuidas luua, kasutada ja säilitada digitaalsel kujul olevat teavet – on sundinud selle väga laia ja keeruka valdkonnaga tegelema asjaomaseid ringkondi kogu maailmas. Tooniandjaks on Euroopa Liit, mille suurima institutsiooni – Euroopa Komisjoni – ja liikmesriikide koostöös algatatigi erinevate erialade – arhiivinduse, avaliku halduse, arvutitööstuse – ning uurimisasutuste esindajaid ühendav kõrgetasemeline foorum. Selle ellukutsumine oli ajendatud Euroopa Nõukogu järeldustest arhiivinduse valdkonnas ulatuslikuma koostöö vajaduse kohta

¹ DLM-foorum (http://europa.eu.int/historical_archives/dlm_forum/index_en.htm) on lühend ingliskeelsetest sõnadest *Document Lifecycle Management* – dokumendi elukäigu haldamine. Algsest tulenes sama lühend prantsuseeltest väljendist *Données lisibles par machine* – masinloetavad andmed, kuid ajaja asjakohasemaks on peetud lähtumist dokumendi elukäigu kontseptsioonist, mille järgi dokument hoiatakse kontrolli all selle loomisest kuni arhiveerimiseni. Tekstis edaspidi DLM.

² Archives in the European Union. Report of the Group of Experts on the Coordination of Archives. OPOCE, Brussels-Luxembourg, 1994.

(94/C 235/03, 17. juuni 1994) ning samal aastal valminud EL arhiivindusalasest aruandest², mille järgi arhiividel on oluline osa ja vastutus kaasaegse infohalduse võtmeprobleemide lahendamisel.

Esimene DLM peeti Brüsselis 1996. a. detsembris. Kuigi foorum toimus deviisi all “Digitaarsed dokumendid – üle-euroopaline koostöö”, võtsid sellest osa üksnes liikmesriikide delegaatid.

Ürituse tulemusena sõnastati edasiseks põhilised tegevussuunad Euroopa Komisjonile ja liikmesmaadele kümne jätkupunktina. Organisatsioonilise poole pealt seati sihiks infovahetuse tõhustamine nii publikatsioonide levitamises kui ka kolleegide vahel projektide jm. tegevuste kohta teavet vahendades. Sisulisest küljest töstaksin esile suunavõtmist standardiseerimisalaasele koostööle ning funktsionaalsete nõudmiste väljatöötamisele asjaajamises. Praktilise väljundina üllatati 1997. a. üldised juhised digitaalse dokumentide haldamiseks – “Best Practices for Using Machine Readable Data”.

Järelevalve teostamiseks foorumi otsuste elluvõimise üle moodustati kontrollkomitee, mille 1998. a. novembris toimunud istungil oli seoses teise DLM-i ettevalmistamisega arutelu all ka osavõtjate ringi laiendamine. Lisaks liikmesmaadele otsustati edaspidi kaasata esindajaid ka kandidaatriikidest, sh. Eestist.

Teine DLM toimus oktoobris 1999 Brüsselis, selle teemaks oli “Euroopa kodanikud ja digitaalne teave: infoühiskonna mälu”. Eestist osales allakirjutanu. Võrdluseks olgu öeldud, et registreerunud osalejate arv oli ligikaudu 300, meie naabermaadest oli osalejaid Soomest ja Rootsist kuratotis.

Foorumi töö oli korraldatud sektsionides, teemad jagunesid järgmiselt:

- ◆ digitaalse teabe moodustamise, säilitamise ja juurdepääsu tagamise funktsionaalne ja majanduslik külg – funktsionaalsed nõuded, standardid, maksumus ja finantseerimine;

- ◆ infoühiskonna mälu: poliitilised ja õiguslike küsimused – poliitikute teadlikustamine, õiguslik raamatik, arhiivinduse kasulikkus avalikule haldusele ja ettevõtjatele;

- ◆ elektroonilise teabe levitamise sotsiaalsed aspektid – koolituse, väljaõppe ja tööhõive võimalused.

Kõikide teemade puhul oli üheks aruteluobjektiks eurokoostöö.

Teise DLM-i olulisemaks algatuseks võib pidada avaliku halduse jaoks elektroonilise asjaajamise funktsionaalsete nõuete soovitusliku mudeli

väljaarendamist. Vastav mudel arvestab digitaalse dokumendi ja arhivaali järgnevusega asjaajamises ja arhiveerimisel, hõlmates dokumentide saamist ja loomist, aktiivses asjaajamises hoidmist, pikajalist säilitamist ja juurdepääsu.

Avaliku halduse jaoks on oluline, et mudel tagaks teabe läbipaistvuse ning kasutatavuse üldsuse poolt. Loomulikult saab vastava mudeli arenadmine toimuda üksnes tööjaotuses tarkvara-arendajatega – asjaajajate ja arhivaaride vastutus-alaks on nõuetega kaardistamine, teostajad pakuvad lahenduseid.

Sel eesmärgil pöördus foorum eraldi *DLM-sõnumiga* info- ja kommunikatsioonitehnoloogia tööstuse poole, milles kutsuti üles koostööle. Sõnumis edastati põhinõuded, millele tuginevalt üldse on võimalik luua asjaajamis- ja arhiveerimisprogramme, mis vastavad professiooni vajadustele.

Tänavu toimunud kolmanda DLM-i pealkiri oli "Juurdepääs elektroonilisele teabele ja selle säilitamise: parimad praktikad ja lahendused". Arvukal osalejaskonnal oli kahe päeva jooksul võimalik valida kuue paralleelsessiooni ja kolme seminariseast endale sobivad teemad kuulamiseks ja aruteludel osalemiseks. Üldküsimusi käsitlesid teemablokid "Infoajastu mälu" ning "Avaliku teabe kasutamine", mille raames lahati dokumentide pikajalise säilitamise ning kasutamise, sisu ja autentsuse kaitse ning intellektuaalse ohje küsimus. Praktilisema kallakuga teemadest tõstaksin esile dokumentihaldus- ja arhiveerimissüsteemide väljatöötamise ja kasutamise küsimusi, sh. metaandmestandardite, digitaalallkirja, dokumentide indekseerimissüsteemide juurutamist ja rakendamist.

1999. a. pöördus DLM abi saamiseks IT-tööstuse poole. Nüüd oli korraldajatel välja pakkuda partnerite vastus – kuus digitaaldokumentide haldamise alast juhist "Industry White Papers". Juhised käsitlevad dokumentide asjaajamisse hõlma mist, registreerimist, liigitamist, konverteerimist, nende formaate, kirjeldamist, juurdepääsu, säilitamist ja kaitset, lisaks ka koolitust ja väljaõpet.

Samuti oli realiseerunud teine oluline algatus, töötada välja digitaalse asjaajamise funktsionaalsete nõuetega mudel. Nüüdsest on asjaajamissüsteemide väljatöötamisel võimalik ja vältimatult vaja liik lähtuda standardlaadsest nõuetepaketist *MoReq*³, et oleks tagatud digitaalse teabe sälimine ja kasutamine pikaajaliselt. *MoReq*'i näol on arhivaaridel nüüdsest dialoogis tootearendajatega käepärast tõhus vahend oma seisukohtade väljendamisel.

Foorumite tähinduse ja otstarbekuse üle ot sustamisel võib abi olla nende pealkirjade vördrlemisest.

Tähelepanelik lugeja märkab, et teemaring muutub kord-korralt konkreetsemaks – üleeuroopalise koostöö röhutamisest on jõutud käegakatsutavate tulemuste juurde. Loomulikult jõutakse aja jooksul mistahes valdkonnas olukorra kirjeldustest ja probleemide analüüsist konkreetsete lahendustest väljatöötamiseni. Küsimus on aga, kuidas mõistlikult kulutades saavutada rahuldav tulemus kaasaegses infohalduses, mis on komplitseeritud ning hüppeliselt ja isegi ettearvamatult arenev? Siinkohal luban endale veidi meelevälse vördruse: DLM kui maastikku lõikav *Autobahn*, mida aeg-ajalt äärivistavad kohalikele teedele juhitavad mahaja pealesöiduviaduktid. Kiirtee on möödapääsmatult vajalik kõige odavamaks ja kiiremaks jõudmiseks sihtkohta. Samas jääb kõrvaltele põikamatu *elulised* kogemus ümbruskonnast aeg-ajalt saama ta. Analoogselt on DLM-foorumite peamine ülesanne ja eesmärk süsteemse aluse ja raamistikku loomine IT-arengule avalikus sektoris. Pakutud üldlahendustele tuginevalt tuleb edasi juba kujundada kohalik keskkond.

Rahvusarhiiv on viimaste aastate jooksul jõudsalt omandamas digitaalarhiivinduse sealaseid teadmisi ja kogemusi, et koostöös partneritega luua tingimused digitaalse asjaajamise ja arhiivinduse arenguks Eestis. Lähiaastate olulisemateks ülesanneteks on eri tüüpiliste dokumentide, sealhulgas andmekogude arhiveerimise tüüpiliste lahenduste väljatöötamine, soovituste koostamine digitaaldokumentide haldamiseks asjaajamises ning nende avalikku arhiivi üleandmise nõuetega kehtestamine.

Triviaalne lausung jalgratta leitamisest on tööl mõeldes omal kohal. Vältimatu on osalemine rahvusvahelises koostöös. Rõõm on tõdeda, et seda üha vähem õipoiste ja rohkem vördsete partneritena. Foorumil leidis kinnitust tõdemus, et oma püüdlustes rajada digitaalarhiivinduse alused oleme ise ja teiste abiga koolitanud ennast piisavalt ja seeläbi oleme vähemalt teoreetilistes lähenemistest jõudnud samadele arusaamadele kui teised Euroopa riigid. Lähiaastatel anname aru, kuidas me eesseisvate praktiliste ülesannetega toime oleme tulnud. Miks mitte teha seda juba järgmisel DLM-l, aastal 2005?

Indrek Kuuben

³ *Model requirements for the management of electronic records* (<http://www.cornwell.co.uk/moreq>)